

VITÁZZUNK!

Közhelyként hangzik: egy ország szempontjából a legjobb befektetés a színvonalas oktatás, a jó szakemberképzés. Olyan probléma ez, amire állandóan figyelni kell. Figyelni, de változtatni csak nagyon átgondoltan és nem túl gyakran szabad.

A figyeléshez hozzátartozik gondolatok fölvetése, javaslatok megvitatása, esetleg egymás elképzelés kísérletszerű kipróbálása, a tapasztalatok időnkénti kiértékelése stb. Most is egy gondolatot szeretnék fölvetni, éspedig a *fizikusképzéssel* kapcsolatban.

Talán érdemes — sine ira et studio — ismét megvizsgálni: mi lenne jobb, ahogyan 1950 előtt volt (és sok országban ma is így van), vagy ahogyan azóta folyik nálunk a képzés. Így ez a megfogalmazás a problémának szélsőséges és erősen leegyszerűsített felvetése: ugyanis az elmúlt kb. fél évszázad (és ami előtte történt) a tudományterület ismeretanyagában, szemléletében, módszereiben és a társadalmi igényeket illetően is hatalmas változásokat hozott. Mindezek a tényezők a képzésre is kihatnak. Tehát nem arról van szó egyszerűen, hogy „vagy így, vagy úgy”. A fenti megfogalmazás — mint alább kitűnik — a kérdésnek egy, de talán nem lényegtelen aspektusára utal csupán.

A 40-es évek végéig nem futott külön utakon a fizikus, matematikus, biológus *kutatóképzés* és ezeken a szakokon a *középiskolai tanárképzés*. Tulajdonképpen 1950 előtt kutatóképzés folyt. A meghirdetett előadások témái nem kapcsolódtak a középiskolai anyaghoz, hanem a tudomány érdekes területeit ismertették, elkalauzolták a hallgatót a tudomány fejlődésének frontvonalába. Lényegesen többet nyújtottak, mint amire egy leendő középiskolai tanárnak szüksége volt, *perspektívát kaptunk*. Az egyetem keretében működött azonban az ún. Középiskolai Tanárképző Intézet és a Tanárvizsgáló Bizottság. Ez szervezte a tanárvizsgákat és ez írta elő azok anyagát. Ezt az anyagot vagy az előadások alapján, vagy könyvekből, irodalomból dolgoztuk föl, és így készültünk a vizsgákra, amiket akkor alap- és szakvizsgáknak neveztek. Az előbbi a 2., az utóbbi a 4. év végén volt aktuális. A 4 éves egyetemi kurzus abszolutoriummal zárult, ami után doktorálni lehetett. Az 5. évet, az ún. gyakorló évet a tanárképző írta elő, és ugyancsak ő kívánta meg az 5. év végén az ún. pedagógiai vizsga letételét. Két indexünk volt, az egyik az egyetemi index, a másik a tanárképzős index. Színben is különböztek egymástól, az előbbi fekete, az utóbbi világoskék volt. Néhány kollégám nem tette le a tanári vizsgákat, hanem az abszolutorium után doktorált. A hallgatók zöme azonban igyekezett tanári diplomát szerezni, vagy azért, mert valóban tanítani akart, vagy azért, hogy az elhelyezkedésben alternatívák álljanak rendelkezésre.

Az élet szelektált. A múlt nagyjai is mind így nevelődtek. Aki kutatóként dolgozott tovább, nyilván nem bánta meg, hogy középiskolai tanári diplomát is szerzett, különösen akkor, ha még oktatni is kívánt pl. az egyetemen. Amikor különválasztották a kutatók és tanárszakosok képzését, akkor a magára valamit adó ifjú nyilván kutatonak pályázott, és ha ez nem sikerült, akkor választotta esetleg a középiskolai tanári pályát. Félős következmény: a tanári pályán az átlagszínvonal csökken, ez aztán jelentkezik a középiskolai oktatás minőségében, érződik a középiskolából kikerült fiatalok gondolkodásában, végülis az egész társadalomban, tehát egy nem kívánatos circulus vitiosus alakul ki.

Sok mást is lehet említeni. Például azt, hogy 18 éves korban nem tekinthető egy ember befejezettnek. A tanulmányok is alakítják az ifjút, fokozatosan ismeri meg saját magát: mire képes, mire alkalmas. Korai tehát 18 évesen, a tanulmányok elkezdése előtt eldönteni, hogy mit tekintsen hivatásának, a kutatást vagy az oktatást. Úgy vélem, minimális kívánság, hogy a tanulmányok során és később is biztosítva legyen valamilyen átmenet a két „tábor” között.

Egy másik megjegyzés. Vegyes érzelmeket vált ki a kiválasztás módja: aki jobb, az kutató lesz, aki kevésbé tehetséges, az tanár. Persze azt is lehet erre mondani, hogy jobb előbb megszokni, mint később, hogy a tehetségesebb ember előtt több kapu áll nyitva. A sport területén ez természetes. Kétségtelen az is, hogy az egyetemi felvételnél kevésbé játszik szerepet a protekció, vagy más szekunder szempont, mint később, a diploma elnyerése utáni elhelyezkedéskor. Jobban szolgálja tehát az objektivitást a korai döntés, mint a későbbi. Azt is mondhatnám, hogy korán kell megszokni a versenyszellemet.

Még egyszer mondom: nehezen fogadható el, hogy a kevésbé tehetségesebből lesznek a középiskolai tanárok. Talán változtatni kellene a kiválasztás módján. Az előbbi megfogalmazás egyfelől kisebbségérzést, másfelől felsőbbrendűség-tudatot kelt. Nem egészséges állapot.

Tarján Imre